Година 3. София, Октомврий 1930 г. Книга 8 (28).

ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЬ

Редакторъ: ПЕТЪРЪ МЪРМЕВЪ

Редакция и Администрация: София, улица Алабинъ, 30. — Телефонъ 19-32.

ОТНАРО... ...ИОТЕКА „СВ.СЬ... ...ОДИЙ" София

Смилевскиятъ ржководитель

Георги Павлевъ — Чурановъ (първиятъ въ първия редъ отдѣсно), неговиятъ братъ и тѣхната челядь.

Основателитѣ на ВМРО, преди още да турятъ основитѣ на това народно дѣло, сж се вдъхновявали отъ мисъльта, че щомъ се постигне първата имъ задача — организирането на учителския кадъръ — безъ друго мисъльта на македонския народъ ще се пробуди и бързо ще поникнатъ нѣжнитѣ филизи на оная величествена сграда, за която мечтаеха тия народни труженици. Тѣ налучкаха пжтя, по който трѣбваше да тръгнатъ, и надеждитѣ имъ се сбжднаха. Учителството изигра своята роля и въ скоро време отърсенитѣ отъ личенъ егоизъмъ здрави народни сили се впрегнаха въ народната колесница и поеха пжтя на народния деецъ, безъ да се плашатъ отъ последствията. Така Македоння бѣ осѣяна отъ революционни организации и групи, които набързо масово обхванаха населението изъ цѣли села. Мнозина именни и безименни герои сложиха предъ олтаря на свободата своитѣ свещени кости, докато се изгради тая мощна организация, която пробуди отъ дълбокъ сънъ македонския робъ. Така Организацията стана държава въ държава, което се чувствуваше особено въ Битолския виляетъ.

Провидението бѣ отредило на миячкото селце Смилево, загнѣздило се всрѣдъ усоитѣ на Биглапланина, да играе историческа роль въ подготвяното въстание. Първиятъ ржководитель на Смилевската организация е *Георги Павлевъ — Чурановъ,*

роденъ около 1860 година. Той си остана на поста до Илинденското въстание. Презъ единъ периодъ отъ десеть бурни години, той неуморно работи за подготовка на Илинденското въстание и взимаше активно участие почти въ всички срещи и конференции между първитѣ хора на ВМРО, било въ Битоля, било въ други краища на революционния окржгъ. Той бѣше станалъ почти центъръ на цѣлата революционна дейность въ Демиръ-Хисарско, Крушовско, Кичевско и Ресенско, тъй като Смилево бѣше ключътъ за подготовката на въстанието и презъ Чуранова преминаваше цѣлата кореспонденция, оржжие и припаси.

Георги Павлевъ — Чурановъ е единъ отъ оная

Кратовскиятъ войвода Атанасъ Бабата съ двама четници „реквизиратъ" храна за четитѣ презъ 1903 година.

фаланга самоотвержени скромни дейци, които, всрѣдъ вихъра на неравната борба съ грамаднитѣ пълчища на Бахтияръ паша, сложиха на кладата на революционно Смилево всички свои морални и материални ценности.

Презъ време на въстанието, за горски началници на Гявато-колския районъ биватъ назначени: Георги Сугаревъ, Дяконъ Евстатий и Георги Чурановъ, като за старши горски началникъ остава Георги Сугаревъ.

Георги П. Чурановъ е човѣкъ кротъкъ и благъ. И когато си най-много застрашенъ и ядосанъ, само една усмивка на Чуранова, само една негова блага дума сж въ положение да измѣнятъ всичко наопаки. Неговата вѣчна усмивка е запечатана на лицето му. Той, като горски началникъ, изпълни възложената му отговорна длъжность съ чудно спокойствие и хладнокървие. Единъ само подвигъ най-добре охарактеризирва и открива неговата широка душа, окриляна отъ свѣтлитѣ лжчи на оная епоха - - подвигъ, който малцина могатъ да сторятъ.

На Илиндень 1903 година, споредъ обичая, турскитѣ войници се приготовляватъ за вечерна молитва. Малко преди това, обаче, въстаницитѣ заедно съ своя щабъ напущатъ китната Бигла и тайно навлизатъ въ Смилево. Когато аскеръть започва вечерната молитва, въстаницитѣ, подъ ржководството на щаба — Даме Груевъ и Анастасъ Лозанчевъ — и горскитѣ началници: Дяконъ Евстатий и Георги Чурановъ, заематъ центъра на селото, а Смилевскитѣ селски войводи съ четитѣ си, обхождайки селото, обхващатъ всички опасни мѣста и уреждатъ засади, като въ това време войводата Сугаревъ съ Цапарскитѣ чети пази тила откъмъ Гявато. Всички въстаници очакватъ съ нетърпение турскитѣ войници да излѣзатъ на открито предъ българското училище (обърнато тогава на казарма) и почнатъ молитвата. При започването на последнята, залповъ огънь, като фурия, изненадва отъ всички страни аскера. Войницитѣ, при настжпилата сумѧтоха, се изпокриватъ кой кжде намѣри. Една часть отъ войската се вмъква въ бакалския дюкянъ и ханъ на Чуранова, кждето заема позиция и почва да се отбранява, давайки подкрепа на останалитѣ войници, прикрити въ казармата. При това положение, щабътъ решилъ да се подпали другото масивно здание на Чуранова, което по това време служило за българско училище и въ него е заседавалъ конгресътъ, та отъ него да се подпали Чурановиятъ ханъ и бакалскиятъ дюкянъ, та по такъвъ начинъ войскитѣ да бждатъ принудени да излѣзатъ на открито.

Щабътъ извиква Чуранова, описва му положението и го пита какво да прави. Последниятъ се обърща съ своята блага усмивка къмъ четницитѣ си и имъ дава нареждане да донесатъ 2—3 тенекии газъ, като Борисъ Сарафовъ и поручикъ Димитъръ Стойковъ презъ градъ отъ куршуми подпалватъ заседателната зала на конгреса, откждето огъньтъ се пренася и подпалва околнитѣ здания. Когато Чурановъ вижда, че горятъ неговитѣ масивни кжщи, запѣва: „Живъ е той, живъ е тамъ на балкана . . ." Тоя жесть на високъ революционенъ духъ внесълъ ентусиазъмъ за борба всрѣдъ въстаницитѣ и всички гледали Чуранова съ възхищение за неговото голѣмо съзнание въ предприетата борба, а той се провиква съ своя мощенъ гласъ: „Горете, братя, палете кжщитѣ ми . . ., не ме жалете . . . Когато дойде свободата, по-хубави и по-нови ще си направя". Така той и покойната му жена посрѣщатъ хладнокръвно пожара, който стихийно унищожилъ собственитѣ имъ хубави кжщи и то въ момента, когато единъ отъ синоветѣ имъ (първенецътъ) участвува въ редоветѣ на въстаницитѣ, за да опита своята буйна стихия въ прогонъ съ вѣковния неприятель.

Следъ голѣмото сражение и настжплението на грамаднитѣ Бахтияръ-пашови пълчища, на 15. августъ 1903 година въстаницитѣ заедно съ щаба и цѣлото население отстжпватъ, като все пакъ Георги Чурановъ е единъ отъ първитѣ между непадналитѣ духомъ, който поддържа духа на въстаницитѣ и населението и остава единъ отъ първитѣ сподвижници на Даме Груева.

*

Едва две години бѣха минали отъ епическата борба въ Смилево, не бѣха още вѣтроветѣ разнесли пепелта на изгорѣлитѣ и поругани кжщи и дъждътъ не бѣше измилъ още съсирената кръвь на падналитѣ на полебрани, Георги Чурановъ се върна на своя постъ въ родното си село. Това

той направи веднага щомъ се даде амнистия, за да бѫде всрѣдъ унилитѣ духомъ свои братя и да повдигне духа имъ.

Като раненъ, бѣхъ останалъ на лѣчение въ с. Голѣмо Илино. Бѣхъ решилъ да отида въ Смилево да догоня четата на Дяконъ Евстатий, обаче, къмъ Боища съмъ билъ съгледанъ отъ жандармата Вангелъ и проследенъ. Стигнахъ въ Смилево съ единъ куриеръ, влизайки направо въ кѫщата на Чуранова. Следъ малко се пукна зората и предъ кѫщата се мѣрнаха силуетитѣ на жандармитѣ. Бѣхъ решилъ вече да свърша съ себе си, когато усѣтихъ мощната дѣсница на бай Георги, който ми грабна оржжието и го метна встрани: „Въ моята кѫща си, азъ отговарямъ за тебе съ главата си. Ако падне моята глава и твоята ще падне"—ме смъмра той и, слизайки надолу по стълбата, ме изгледа така, че азъ се засрамихъ на своитѣ 20 крехки години.

Съ своето държание той отклони жандармитѣ да правятъ обискъ въ кѫщата му и следъ двудневно престояване въ Смилево напуснахъ кѫщата му, като въ ума ми се запечатиха неговитѣ думи: „Следъ Смилево, най-много обичамъ Кузета, Васета . . ."—наброявайки половинъ дузина отъ своитѣ деца.

Стефанъ Аврамовъ.

„Нововъ"

(Изъ моитѣ спомени)

Стоянето ми въ Солунъ започна да взема вече съмнителенъ характеръ. Въ продължение на толкова време азъ се движехъ съвършено спокойно, завързахъ широки познанства и приятелски връзки. Нѣмаше въ Солунъ българинъ, който да не ме познава и когото да не познавамъ. Никогажъ въ праздниченъ день не се хранѣхъ въ гостилница: винаги бѣхъ каненъ на обѣдъ въ нѣкое семейство. А да видите колко бѣше запазена чистотата на тогавашния Солунски българинъ. Всѣко семейство, отгдето произхождаше, запазваше говора и обичаитѣ на своя край. Тукъ наблюдателното око можеше да види цѣла Македония.

И азъ искахъ да остана докрай въ Солунъ, до пълния завършекъ на нашето дѣло.

Но свободата ми отдень надень се ограничаваше: тайни и явни полицаи постоянно ме следѣха, нѣколко пѫти ме викаха на разпитъ въ полицията, единъ пѫть ми направиха „високата" честь да ме представятъ на валията, нощно време започнаха да тропатъ на прозорцитѣ ми — бѣхъ лишенъ отъ спокойствие. Полезенъ вече не можехъ да бѫда, а вреденъ — много лесно. Почнахъ да се самоизолирвамъ, да се не срѣщамъ явно почти съ никого, а това още повече даваше съмнение на властьта.

Единъ день срещнахъ Христо Матова, разправихъ му положението и поискахъ да ме пратятъ въ четата на Черноѣевъ, който вече бѣше оздравѣлъ и действуваше къмъ Гевгелийско.

Христо Матовъ ме отсѣче:

— Ние сме решили да те пратима въ Цариградъ. Ще отидешъ да продължишъ дѣлото на Мерджанова, Соколова и Манджукова. Тѣ започнаха каналъ подъ Отоманската банка, но екстернираха ги въ България и дѣлото е въ застой.

— Това всичко хубаво, но азъ никого не познавамъ въ Цариградъ . . .

— Ще ти кажа: ще слѣзешъ въ хотелъ „Македония" и ще се видишъ съ момчето на съдържателя — Пецо. Той ще те запознае съ Д-ръ Малиновъ, който ще те тури въ контактъ съ арменския революционенъ комитетъ и всички наши македонци. Въ Цариградъ имаме здрави българи, ще гледашъ да ги използувашъ добре.

Пиринско езеро подъ върха „Бъндерица".

— Щомъ е заповѣдь, слушамъ . . .

— Така. Още днесъ ще си визирашъ паспорта, утре ще дойдешъ да ти дамъ пълномощното и шифъра и — сбогомъ.

— Добре.

Никой не може да си представи, властитѣ съ каква бързина ми завѣриха паспорта и полицейскитѣ органи какво съдействие ми дадоха. Тия, които бѣха натоварени да ме следятъ, най-много се радваха и най-чистосърдечно ми пожелаваха „добъръ пѫть". Разбира се, всѣка една любезность отъ тѣхна страна бѣше възнаграждавана съ по нѣкой грошъ, но затова пъкъ бѣха много добри.

На другия день тръгнахъ къмъ дома на Матова. На улицата ме срещна башъ полицаятъ и ме спрѣ:

— Кѫде си тръгналъ, Антимъ ефенди?

Азъ не скрихъ:

— Отивамъ у учителя Матовъ да си взема сбогомъ. Нали утре заминавамъ?

— Аферимъ, аферимъ, така трѣбва . . .

Като разправихъ на Матова това, той добродушно се смѣеше и после рече:

— Добре ти е разчистилъ пѫтя. Сега вземи това пълномощно, което ще зашиешъ нейде въ дрехитѣ си. Това е пъкъ шифърътъ. Ще отправяшъ писмата до мене, чрезъ австрийската поща. Ще се подписвашъ „*Нововъ*“. Ще отидешъ да вземешъ пари отъ Хаджията и добъръ ти пѫть.

Следъ два дни, въ едно студено есенно утро, бѣхъ на гарата.

Между голѣмата навалица азъ видѣхъ моя съгражданинъ *Георги Саманджиевъ*, учитель въ гимназията, който единственъ ми знаеше сѫщинското име. Той изпращаше за Мустафа-паша майката на своята жена, симпатичната и интелигентна баба Мария Крушева, учителка въ моя роденъ градъ още преди освобождението на България. Тя ме познаваше много добре, затова отбѣгвахъ отъ нейния погледъ не за друго, но да не ми спомене сѫщинското име, че отидохме по дяволитѣ . . . И какъ се случи, каточели на пукъ, полицейскитѣ органи ме отредиха въ нейното купе.

Тренътъ потегли, азъ запушихъ и чакахъ съ нетърпение да стигна въ Дедеагачъ, гдето бѣхъ телеграфиралъ да излѣзе на гарата Георги Мариновъ — рѫководитель на тамкашната организация.

Страшни минути прекарахъ презъ време на тоя дълъгъ пѫть. Като никогажъ, всички гари бѣха блокирани отъ полиция и войска и почти на всѣка гара правѣха обиски — търсѣха нѣкого.

Въ Драма трима полицаи влѣзоха въ нашето купе и право се отправиха къмъ мене:

— Ти за кѫде пѫтувашъ?

— За Стамбулъ.

— Тази жена каква ти е?

Безъ да му мисля много, отговорихъ:

— Майка.

— Еветъ — смутено поклати глава баба Крушовица и разсѣяно ме гледаше . . .

Въ това време влѣзе единъ младъ турчинъ въ чудесна албанска премѣна — гайтанитѣ на дрехитѣ му бѣха отъ чиста сърма.

Той още отъ вратата извика на полицаитѣ:

— Хайде, махайте се оттукъ! Какво плашите тази стара жена и това младо момче! . . .

— Афедерсънъ, ефенди — поклониха му се полицаитѣ и напуснаха купето.

— Хаирсъзи, рушветчии! — изпсува ги турчинътъ.

После отвори една голѣма кутия съ цигари и ми предложи да запуша. Съ удоволствие приехъ цигарата, като отъ нѣкой великъ покровитель.

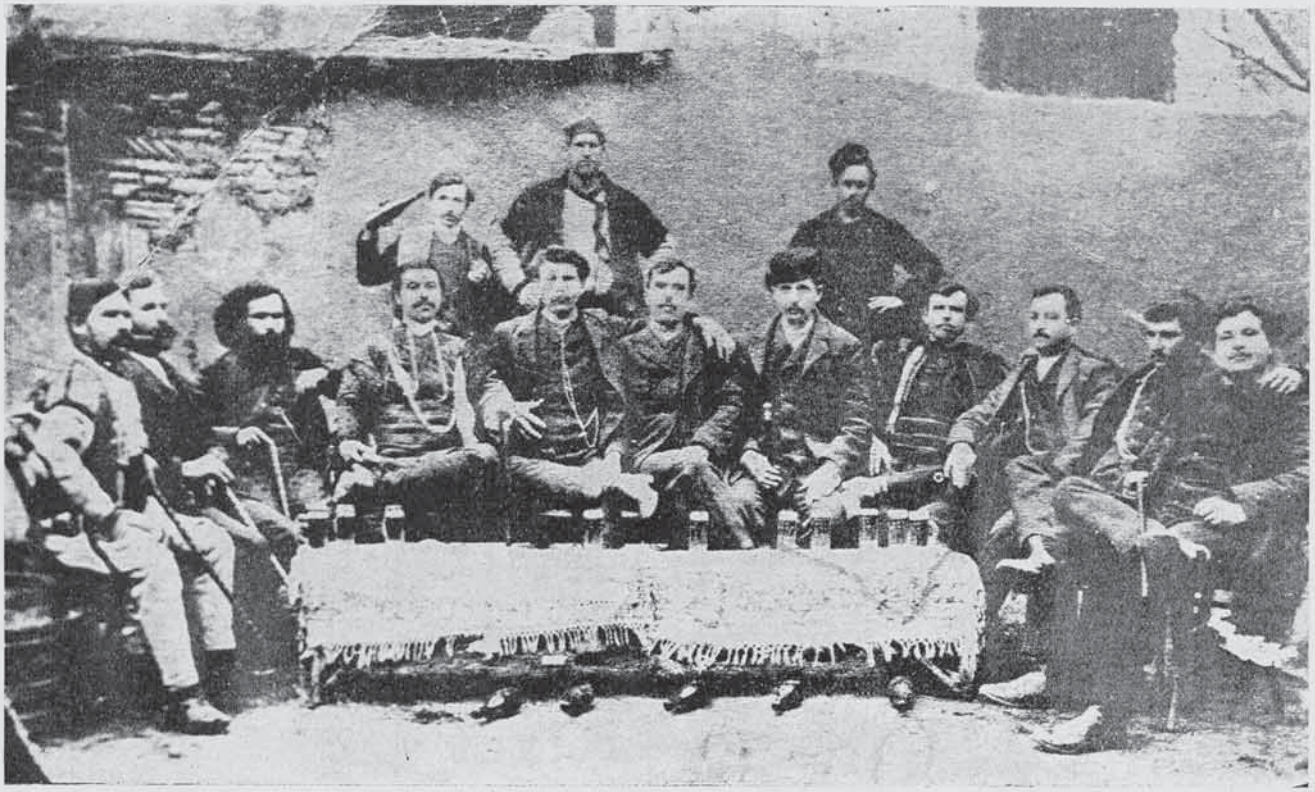

Дейци на „почерпка“ преди заминаването имъ за опредѣленитѣ имъ райони.

Той си каза името: — Едипъ-бей, агрономъ, свършилъ въ Парижъ, и сега търговецъ и експертъ на тютюни.

Като почнахме разговора, той се обърна къмъ мене съ една блага усмивка:

— Вие се чудите, че азъ, парижкиятъ възпитаникъ, съмъ облѣченъ като консулски гавазинъ. Арнаутитѣ въ Цариградъ сѫ на по-голѣма почить, откаквито и да било други. Защо да не използувамъ това невежество на нашитѣ власти. Вие ще видите на каква почить ще бѫда изъ цѣлия пѫть, па и въ самия Цариградъ. Всички съдействия ще имамъ и ще си свърша работата бърже и безъ рушвети . . .

*

Бѣше вече тъмно, когато стигнахме въ Дедеагачъ. Отдалече още видѣхъ хубавата стройна фигура на Георги Маринова. Той се взираше въ вагонитѣ — мене търсѣше. Азъ скочихъ отъ неспрѣлия още влакъ, втурнахъ се и сграбчихъ дѣсницата му.

— Не бой се, тука е спокойно, макаръ че има толкова войска и полиция.

И Георги въ подробности ме освѣтли върху положението на Организацията въ този край.

Презъ 1897 година, когато дойдохме за пръвъ пѫть съ Павелъ Генадиева въ Дедеагачъ, ние намѣрихме само двама посветени въ тайнитѣ на дѣлото. Това бѣха Георги Мариновъ и Лафчиевъ. И въ продължение само на нѣколко години тогавашната искра днесъ се бѣ обърнала на страшенъ скритъ огънь . . .

Георги Мариновъ бѣше момче съ голѣми връзки въ търговския свѣтъ, много спокоенъ, щедъръ и безстрашенъ. На него се дължеше революционната организация въ Дедеагачкия, Гюмюлджинския и Ференския краища.

— Но защо пѫтувашъ въ трета класа? Опасно е.

Обяснихъ му, че много малко пари сж ми дали въ Солунъ.

Той се позасмѣ. Бръкна въ джеба си и ми тикна въ ржката една шепа жълтици.

— Отъ Кулели-Бургазъ непремѣнно ще вземешъ втора класа и спаленъ вагонъ. Въ Цариградъ обърщатъ внимание на тия работи.

Когато наближихме Кулели-Бургазъ, азъ казахъ на Едипъ-бея намѣрението си да мина въ *втора* класа.

— Тъкмо мислѣхъ и азъ това да направя. Тренътъ изсвири на Кулели-Бургазката гара.

Азъ се обърнахъ къмъ баба Крушовица:

— Е, бабо, ние се раздѣляме тука. Ще кажешъ много здраве на Мустафа-паша — и азъ изредихъ много имена.

— Ами ти кой си, та познавашъ толко добре нашия градъ? . .

Ако сме живи, единъ день ще ти кажа кой съмъ.

Нещастната бабичка ме гледаше разсѣяно, продължително, страхливо. . .

Едипъ-бей ме сбута:

— Хайде, бързай да вземешъ билетъ за Цариградъ . . .

Навънъ мрътвило бѣ покрило цѣла Тракия. . . Само нѣколко лампи блещукаха на гарата. Пàритѣ отъ шумещия конвенционаленъ влакъ лазѣха по земята и, подзети тихо отъ студения вѣтрецъ, пръскаха се низъ тъмата . . . **Александъръ Кипровъ.**

Ичко Димитровъ-Гюпчевъ

(Изъ революционнитѣ борби въ Паякъ планина)

(Продължение отъ книга 7 (27))

Преди всичко, Сирменинското сражение и премахването на Христо Капетанчето разколеба духа на мнозина ренегати. Тано Кудевъ—Данго, който дотогава бѣше гръцки андартинъ, се присъедини къмъ Ичко. Но Никола Христовъ, който върлуваше изъ планинскитѣ куцовлашки села съ седалище с. Ливада и съ широки пълномощия отъ младотурския комитетъ, продължаваше да е противъ Организацията и лично противъ Ичко. Поради това Ичко насочва всички свои усилия за организирането на куцовлашкитѣ села и по такъвъ начинъ да парализира влиянието на младотурския комитетъ срѣдъ широкитѣ маси въ тия села. Това му се налагало още и отъ обстоятелството, че тѣзи куцовлашки села, заемайки най-стратегическитѣ пунктове на Паякъ планина, спъваха дейностьта му въ полскитѣ села на съседнитѣ райони: Гевгелийски, Гумендженски, Ениджевардарски и отчасти Воденски.

Куцовлашка невѣста въ с. Ливада.

Поведението на Паячкитѣ куцовласи следъ хуриета има своя предистория. Следъ Илинденското въстание мнозина отъ по-заможнитѣ куцовласи се отдадоха отново на гръцката пропаганда, която се протежираше отъ Хилми-паша и неговитѣ орждия. Други пъкъ кехаи, поддържани отъ аромънски агитатори, въ организационно отношение изпаднаха въ сепаратизъмъ. Най-рано такъвъ сепаратизъмъ проявилъ нѣкой си Нешо Ливадски, който следъ кратъкъ нелегаленъ животъ се предаде на турското правителство заедно съ всичкитѣ си другари. Иванчо Карасулията, като Гевгелийски войвода, се отнесълъ съчувствено къмъ влашкитѣ сепаратистически увлѣчения и, за да ги има на своя страна, опредѣлилъ куцовлаха Тано Джамбаза да обикаля влашкитѣ села съ чисто влашка десетка. Апостолъ Петковъ пъкъ, отъ своя страна, презъ 1906 г. изпратилъ въ влашкитѣ села отъ района си своя десетарь Щерьо Юнана, сжщо съ чисто влашка десетка. Но и Щерьо изпада въ сепаратизъмъ, та Апостолъ, следъ като го обезоржжава, изпраща го въ България, отгдето за малко време бѣ изпратенъ отъ временното Задгранично представителство за Паланечко, като районенъ войвода. Братътъ на Щерьо написалъ писмо до Апостола, отъ името на Ливадскитѣ власи, че ако Щерьо бжде убитъ, той и четата му да не се явяватъ вече въ Ливада и въобще въ влашкитѣ села. Но Щерьо скоро се върща пакъ при Апостола и му остава вѣренъ другарь докрай, та на сепаратизма на куцовласитѣ се турилъ край. Обаче, следъ хуриета, презъ 1909 г., куцовласитѣ подпадатъ подъ влиянието и агитациитѣ на Гумендженския мюдуринъ Георги Тодоровъ—Доктора и се обявиха за санданисти. Младотурскиятъ комитетъ използувалъ това положение и имъ

позволилъ да ходятъ по планината въоржжени, съ условие, обаче, да не приематъ въ селата си български чети. Генераленъ пълномощникъ на младотурския комитетъ тукъ билъ кехаята Никола Христовъ, който за седалище си бѣ избралъ с. Ливада. Ползувайки се съ довѣрието на младотурския комитетъ, тукъ той бѣше все и вся. Съ знанието на правителството той позволилъ на всѣки кехая да

Ичко Димитровъ-Гюпчевъ (влѣво) и Апостолъ Петковъ (вдѣсно) въ Солунъ, като „легални и лоялни граждани", следъ прогласяването на младотурския хуриетъ.

се движи по планината и мандритѣ си съ въоржжени свои хора до 15 души.

Преди да почне да действува противъ куцовласитъ, Ичко изпратилъ помощницитѣ си по районитѣ имъ: Михаилъ Странджата и Коста Попето въ Гевгелийско, Христо Аргировъ-Чауша въ Воденско и Митре Робковъ въ Гумендженско съ поржка да държатъ здраво пѫтищата и да не пускатъ власитѣ въ пазарнитѣ центрове. На 28. юлий, при мѣстността „Асанъ Чешма", Ичко устройва засада на отиващия на мандрата си кехая Щерьо Тиховъ и обезоржжава движещитѣ се съ него 15 души куцовласи. На обезоржжения кехая Ичко обяснява, че както Апостолъ, така и той не е противъ националнитѣ тежнения на куцовласитѣ. Напротивъ, той желае да види всички власи обединени около своето родно училище и черква, но е противъ гърчеещитѣ се и отцепващитѣ се отъ Организацията, която трѣбва да е една за всички народности въ Македония. Заявилъ му още, че всѣки, който се отдѣля отъ Организацията и действува противъ нея, ще бѫде преследванъ и наказванъ отъ нея. На изпращане Ичко му далъ писмо, адресирано до всички кехаи, съ което ги подканилъ, да влѣзатъ отново въ редоветѣ на Организацията и да не пречатъ на четитѣ. Той изпратилъ писма и до Никола Христовъ въ с. Ливада и Гевгелийския каймакаминъ, съ които имъ съобщавалъ, че хората на кехаята Щерьо Тиховъ сѫ обезоржжени отъ него.

Подъ давление на Никола Христова, кехаитѣ не се отзовали на Ичковата покана. Тогава той решава да залови всички овчари и мандраджии и въ продължение само на едно денонощие той заловилъ 70 души, като овцитѣ и мандритѣ имъ оставилъ на произволъ, а тѣхъ задържалъ като заложници и ги отвежда къмъ Гандачъ планина. Оттукъ той изпраща единъ заложникъ съ поржчка да обади на кехаитѣ, че ако тѣ продължаватъ да упорствуватъ и прибѣгнатъ къмъ въоржжена сила, както по-рано се заканвали, или ако настоятъ предъ правителството да се изпратятъ войски за преследване на четата, всички заложници ще бѫдатъ избити и че не се бои да влѣзе въ сражение съ турскитѣ низами. При това категорично предупреждение, ливадскитѣ кехаи му отговарятъ, че сѫ съгласни да влѣзатъ въ редоветѣ на Организацията и го молятъ да избере изъ тѣхната срѣда единъ ржководитель. За такъвъ Ичко избра Дико Фармакевъ, който заедно съ четника Мино Пържоловъ обходилъ съседнитѣ влашки села Купа и Люмница и ги преорганизиралъ, а после и останалитѣ села. За наказание и за организационни нужди Ичко наложилъ на всички власи глоба отъ 1 грошъ на глава дребенъ добитъкъ — овци и кози. За сѫщата цель той наложилъ данъкъ по $^1/_2$ лира на балтия (сѣкира) на търговцитѣ вѫгляри Хюсни бегъ Сирменински и гърка Теохаръ, отъ с. Мировци, та събралъ 700 лири турски. Отъ събранитѣ пари Ичко изпраща 270 лири чрезъ учителя Захаринчевъ въ София да се въоржжи Битолската чета. Останалитѣ пари той оставилъ на хранение у Танасъ Бешировъ отъ с. Крива и Иванъ Чочковъ и Мицо Ивановъ отъ с. Сирменинъ.

Следъ като се справилъ съ власитѣ и ги преорганизиралъ, Ичко изпраща писмо до стария Вѣндьо да се прибере при него. Отначало Вѣндьо отказва, но после се съгласява при условие, предварително да отидатъ при него Митре Робковъ и Ичко Траяновъ. Последнитѣ отиватъ при Вѣндьо, който се намиралъ въ Корнишорската планина, и му обясняватъ положението на Ичко и че той — Вѣндьо — е опредѣленъ за Ениджевардарски войвода и като съ такъвъ Ичко иска да говори и да

му даде инструкции какво да работи. Тогава Вънджо се прибра при Ичко, а Митре Робковъ съ Ичко Трайновъ, Гоно Зайковъ и Вичо Киряковъ заминаватъ за с. Тумба да се разправятъ съ Трайо Петковъ и Стойо Астарджиевъ, бивши работници, а сега орждия на младотурцитѣ.

Прибралъ при себе си стария Вънджо съ момчетата му и бидейки осигуренъ въ тила, Ичко се залавя съ организирането на Гумендженския и Ениджевардарския райони, като почва отъ родното си село Баровица, въ което сандаништитѣ бѣха много силни и не го допускаха да влѣзне въ селото. Поради това той се навръща въ Кривенската кестенова гора и следи за движението на ренегатитѣ. Тукъ той узнава, че Лазо Доямовъ, андартски войвода, се занимава съ разбойничество и че около с. Тушилово Лазо устроилъ засада на Димитъръ Гоцевъ, синъ на голѣмъ Гумендженски богаташъ, заловилъ го и поискалъ отъ баща му 700 лири откупъ. Ичко, отъ своя страна, съобщава на бащата на заловения да не дава никакви пари и че лично ще се разправи съ разбойника Лазо, безъ да му даде възможность да убие заловения момъкъ. Съ хитрость Ичко довежда Лазо при себе си въ кестеновата гора и въ продължение на два деня го съветва да се откаже отъ службата си при гръцката пропаганда и отъ разбойничеството и да се предаде на служба на народа. На съветитѣ Лазо цинично отговарялъ: „29 деня ще работя за себе си и само единъ день за народа". Ичко се убеждава, че предъ него стои единъ вулгаренъ разбойникъ и го предава на четника си Иванъ Казака да го екзекутира, а плененото момче се освобождава, безъ да му се вземе откупъ. Когато следъ нѣколко месеци Гумендже бѣ окупиранъ отъ български войски и момчето се оженило, на сватбата му комуваше Ичко Димитровъ.

(Следва).

Труповетѣ на убититѣ съ вѣроломство на 2. августъ 1911 година: Георги Мучитано-Касапчето (първиятъ влѣво), Ениджевардарскиятъ войвода Апостолъ Петковъ (всрѣдата) и Василъ Пуфката (вдѣсно).

Изъ живота на четитѣ въ недрата на Пиринъ планина

(Споменъ)

22. августъ 1903 година. Илинденското въстание оттатъкъ Вардара е въ своя разгаръ. Нашиятъ доброволчески отрядъ отъ около 150 добре въоржжени и добре стъкмени четници, подъ командата на капитанъ Юрданъ Стоянова, се движи въ недрата на Пирина и съ нетърпение чакаше деня на въстанието отсамъ Вардара. Въ него день, при изгрѣвъ слънце, ние спрѣхме всрѣдъ гжстата борова гора „Бъндерица". Тукъ, при една малка хайдушка полянка, по заповѣдь на началника на отряда, спрѣхме за дневна почивка.

Сутреннитѣ слънчеви лжчи, омайната тукъ природа, чаровниятъ райски кжтъ, сега ни пленяватъ и освежаватъ. Войводи и четници, всички сме разтворили раницитѣ, лакомо поглъщаме последнитѣ трохи хлѣбъ и се шегуваме и си даваме куражъ, геройски да посрещнемъ страшната напасть — глада. Най-сетне, умората надви, природата поиска своето и всѣки се предаде на почивка, на сънъ, пазени отъ будната и бдителна наша четнишка стража.

Пладне. Хайдушката поляна сега гъмжи отъ

веселъ народъ. Селяни отъ с. Банско бѣха ни донесли 300 оки хлѣбъ и голѣмо количество сирене, солена сланина, тютюнъ, кафе, чай, захаръ и балсама. Взводнитѣ началници, по заповѣдь на войводитѣ, се събраха около донесенитѣ провизии и почнаха своята работа — да разпредѣлятъ донесеното на части, споредъ числото на взводоветѣ и броя на хората въ тѣхъ. Четницитѣ, събрани на групи, гледятъ зорко всичко, радватъ се и весело шумятъ; войводитѣ пъкъ и дошлитѣ селяни, насѣдали около буенъ огънь, пиятъ кафе, чай, пушатъ и приказватъ.

Следъ малко, Юрданъ Стояновъ, правъ и гордъ, изкомандува:

— Чета-а-а . . ., строй се!

Въ мигъ всичко се раздвижи, всѣки четникъ зае своето мѣсто въ своя взводъ, всѣки съ нетърпение чакаше да получи своя дѣлъ отъ скжпитѣ провизии.

Най-сетне, следъ толкова сражения съ турскитѣ пълчища, следъ толкова тегла, патила и гладъ, сега, всрѣдъ дивната гора, край чудния потокъ, всѣки отъ насъ получи своя очакванъ дѣлъ и до насита се нахрани. По молбата на група четници, началникътъ на отряда разреши следъ обѣда пѣсни да се пѣятъ, хора̀ да се играятъ. Четникътъ Димко Боговъ отъ Велесъ, седналъ край огъня при насъ, стари юнашки пѣсни пѣе и свири дивни мелодии на своята малка, красива тамбурка. Щомъ той свръшва, подема четникътъ софиянецъ Александъръ Стефчевъ, славенъ баритонъ отъ руския хоръ на г-жа Славянска. Той пѣе съ голѣма вещина оперни арии и Пиринъ ехти отъ неговия мощенъ гласъ. Недалечъ отъ насъ, подъ звуцитѣ на една окарина, 60-годишниятъ Дѣдо Стефо отъ Балчикъ, съ запретнати до лакти ржкави, играе своя чуденъ и кършенъ кьочекъ. Събралитѣ се наоколо му четници плѣскатъ съ ржце подъ тактъ и често се провикватъ: „Браво, Дѣдо Стефо, браво юначина!“ По-нататъкъ група отъ четници юнашки пѣсни пѣятъ, комитски хора̀ играятъ, провиквайки се: „Е хе. х-е-е . . ,! Ихи-хи-и-и! Дѣ е сега султанотъ да види како се веселятъ ко́мити по Пирина! . . .“.

При заникъ слънце, дошлитѣ селяни, доволни отъ това, що видѣха и чуха при насъ, заминаха за Банско, а ние, въ стройни редици, съ пълни раници съ храна, продължихме пжтя къмъ Неврокопско—Мелнишко, тамъ да се срещнемъ съ главнитѣ революционни сили на ВМРО и съ тѣхъ да размѣнимъ братски мисли за великото освободително дѣло, за предстоещитѣ общи революционни акции отсамъ Вардара.

Старинната черква „Свети Климентъ“ въ гр. Охридъ, съградена презъ 1253 година.

25. августъ. Ние сме кацнали въ мѣстностьта „Кутовия казанъ“ — „Овче поле“. Тукъ се срещнахме съ мѣстнитѣ Разложки революционни чети, съ които цѣлия день беседвахме върху подготовката и духа на населението, върху предстоещитѣ революционни действия, върху положението въ България и върху разни политически въпроси, засѣгащи македонското освободително дѣло.

Между мѣстнитѣ войводи бѣ и Коста Молеровъ, който ни услужи съ топла храна отъ месо и горски треви, сготвена въ газова тенекия.

При тая среща, мѣстнитѣ нелегални дейци ни дадоха ценни и обширни сведения за неприятелскитѣ сили, за тѣхното разположение; дадоха ни сведенія и за мѣстнитѣ революционни организации, за тѣхнитѣ бойни сили. Що се отнася, обаче, до другитѣ революционни райони навжтре въ Пиринската область, тамъ — казаха ни тѣ — въоржжението на българското население е било слабо и, следователно, слаби надежди трѣбваше да се възлагатъ на тия райони. Отъ интимнитѣ пъкъ разговори, що имахъ съ Коста Молеровъ, разбрахъ, че ржководителитѣ на Сѣрския революционенъ окржгъ много нѣщо сж направили за организирането

на българското население въ една мощна организация; тѣ отлично сѫ уредили административната, разузнавателната, сѫдебната и други служби, както и издръжката и прехраната на четитѣ, но твърде малко сѫ сторили за въоръжаването на това население, за подготовката му да може то само съ достойнство и съ честь да изнесе единъ масовъ въоръженъ протестъ противъ турската управа.

Както навсѣкѫде, така и тукъ, чухме, че населението съ пълна вѣра очаквало братската помощь — въоръжена намѣса отъ страна на България противъ Турция, щомъ се обяви въстанието отсамъ Вардара.

На 24. сме въ Обидимско, а на 25. спрѣхме въ Кременско.

Изъ тоя дълъгъ и пъленъ съ опасности походъ, нѣкои отъ четницитѣ се изтощиха, измориха, отмалѣха и по-нататъшното имъ стояне въ четитѣ пръчеше на движението. Решихме: да освободимъ болнитѣ и немощнитѣ и да ги препратимъ въ България съ специаленъ куриеръ. Иванъ Симовъ отъ гр. Щипъ, избѣгалъ войникъ отъ Радомирския полкъ и знаменосецъ въ нашата — Юрданъ Стояновата — чета и той заяви, че иска да се върне въ България ведно съ болнитѣ. Никакви увещания и заплахи не можаха да го отклонятъ отъ това му решение.

Тогава решихме, Симовъ да бѫде освободенъ и пуснатъ въ Бълглрия, но обезоръженъ, босъ, по риза и по долни бѣли гащи, следъ като му се ударятъ по голо 50 тояги предъ всички четници.

Симовъ изтърпѣ всичко и около обѣдъ, обезоръженъ, битъ, босъ, по риза и по бѣли гащи, ведно съ болнитѣ, замина за България. На болнитѣ Кочо Аврамовъ и Михаилъ Думбалаковъ дадохме купъ писма и поржчки за свои близки.

Вечерьта, въ стройни редици, четникъ следъ четникъ, продължихме пѫтя къмъ с. Брѣзникъ (Неврокопско).

Сега черни облаци покриватъ небесния сводъ.

Четата на войводата — капитанъ Юрданъ Стояновъ презъ 1903 година. Въ предния редъ отдѣсно къмъ лѣво: Подпоручикъ Стрезовъ, Капитанъ Юрданъ Стояновъ, Подпоручикъ Христо Танушевъ и Подпоручикъ Асенъ Партениевъ. Крайниятъ правостоещъ влѣво е четникътъ Георги Ив. Бѣлевъ; крайниятъ правостоещъ вдѣсно е четникътъ Михаилъ Думбалаковъ.

Нощьта е мрачна, тъмна, непрогледна. Тя навѣва страхъ и тревога въ душитѣ ни, а много страшенъ и много опасенъ е сега и нашиятъ пѫть. Дончо войвода, който предвожда четитѣ, предаде: „внимателно, много внимателно!...“. Тия думи като електрически токъ бърже се предадоха отъ човѣкъ на човѣкъ — до последния четникъ.

И наистина, скоро следъ това навлѣзохме въ едно страшно, опасно мѣсто; вървимъ по една много тѣсна пѫтека; влѣво отъ нея е пропасть, страшна бездна, а вдѣсно сѫ отвесни канари. Едно само малко невнимание и захласване, едно само леко препъване или подхлъзване и отиде та се невидѣ човѣкъ въ пропастьта.

Азъ не виждамъ де стѫпвамъ; вървя полека, много внимателно, като изпитвамъ съ кракъ нѣколко пѫти почвата подъ крака. Петъръ Касапчето, побратимътъ на Дончо войвода, върви предъ мене и

ме съветва да се заловя за кепето му и така да вървя следъ него по-свободно и безъ голѣмъ рискъ. Това и сторихъ.

Най-сетне минахме и това толкова опасно мѣсто безъ жертва; минахме и една малка равнинка и навлѣзохме въ единъ гѫстъ, мраченъ, тъменъ лесъ. При навлизането въ леса, войводата-офицеръ Петъръ Дървинговъ, който предвождаше четитѣ и вървѣше следъ куриера, извика; „Момчета, засада, аскеръ, лѣгайте!“

Малешевскиятъ войвода Атанасъ Бѣлчевъ, родомъ отъ с. Русиново

Тия зловещи думи, произнесени въ такава доба и въ такова мѣсто, всѣха между насъ уплаха, страшенъ смутъ. Ние всички се пръснахме като подплашени пилци по разни посоки, вмѣсто да залегнемъ и да заемемъ позиция за отбрана, за бой. Тая наша уплаха, това наше бѣгство страшно възмути войводитѣ-офицери, които не преставаха да викатъ и да даватъ команда да спремъ, да залегнемъ. Най-сетне, когато виновникътъ на тая сцена — Петъръ Дървинговъ — извика: „Стойте! Нѣма засада, нѣма аскеръ!“, ние се спрѣхме, засрамени. Разбира се, че това е било направено, за да изпитатъ войводитѣ нашия куражъ, нашата съобразителность . . .

26. августъ. Рано сутриньта спрѣхме за дневна почивка при Брѣзнишкото езерце. Тукъ заклахме и опекохме 20 кози, взети подъ разписка отъ единъ пастиръ.

Щомъ се стъмни, ние напуснахме приветливото езерце и продължихме пѫтя къмъ Неврокопско. Около полунощь спрѣхме за малко въ кошарата на „Монастирската мандра“, дето ни нахраниха съ прѣсно и кисело млѣко, съ мѫтеница, прѣсно сирене и извара. Тукъ мандраджията и овчаритѣ, добри българи и покръстени въ дѣлото, ни съобщиха, че турската власть е издала заповѣдь: всички овце, кози и едъръ добитъкъ да бѫдатъ смъкнати въ полето, за да нѣма съ какво да се хранятъ опаснитѣ комити. Тѣ ни съобщиха още, че по тия мѣста често се вестявалъ съ четата си нашиятъ другарь, юначниятъ офицеръ-войвода Димитъръ Атанасовъ — Думбалаковъ, организаторъ на бойнитѣ сили въ Неврокопския районъ. На сѫщия пратихме по сѫщитѣ хора братски привети и хиляди благопожелания.

27 августъ. Рано сутриньта спрѣхме за дневна почивка при Тодоровата поляна. Тукъ, следъ обѣдъ, дойдоха при насъ пратеници отъ с. Пиринъ да ни канятъ да гостуваме въ селото имъ.

Зарадвани отъ тая мила братска покана, зарадвани отъ туй, че следъ 25 дневенъ походъ, прекаранъ въ боеве и винаги на открито, намъ се удава най-сетне случай да прекараме поне 2—3 деня въ село, въ кѫщи, подъ стрѣха, при родни братя — ние радостно се спуснахме надолу и при залѣзъ слънце се отзовахме край широкъ пѫть въ долината на Пиринската рѣка. При спускането въ долината отдалече зърнахме млада жена съ малко бебе въ ржце и веднага отъ устата на всички се изтръгна радостенъ викъ: Жена! . . Жена!

И какъ се радваха момчетата! И какъ изведнажъ се изгуби оня дивъ и свирепъ изразъ по лицата на всички!

Три седмици какъ скитаме изъ върхове и долини, изъ дивитѣ, непристѫпнитѣ мѣста на Пиринъ-планина! И всички ние бѣхме подивѣли, закоравѣли; кървавитѣ нѣколко сражения съ турцитѣ и мислитѣ за страшни битки и убийства бѣха задушили у насъ нѣжностьта, милостьта, божествената любовь.

И сега тая жена, символъ на нѣжностьта, милостьта и любовьта, съживи у насъ тѣзи скѫпи свещени чувства, които се проявиха въ израза на нашитѣ лица и въ душитѣ: Жена! Жена! . . .

Бедната робиня! Въ своя вроденъ страхъ, тя не долови, не разбра, кои сме ние и защо идваме въоржжени въ робската страна.

Още отдалече, щомъ ни зърна, тя плахо притисна детето къмъ гърдитѣ си, бърже прегази рѣката, мина на отсрещния брѣгъ и като стрела се отправи къмъ една кѫщурка въ дъното на една нива при подножието на планината и тамъ се скри.

Решихме тукъ, край рѣката, да поспремъ и си отпочинемъ. Насѣдали на групи край тихата рѣка, ние приказваме, пушимъ и се любуваме на хубоститѣ, на дивния кѫтъ.

— Ето на, сега сме въ сърдцето, въ центъра на Пирина — ни казва войводата Дѣдо Дончо. — Тукъ, въ тия мѣста, келявъ турчинъ и бабаитинъ кеседжия не смѣе да припари за нищо на свѣта. Само яко въоржжени турски потери и войска въ голѣмъ брой се решаватъ понѣкога да тъпчатъ и да мърсятъ тоя кѫтъ на Македония.

Стъмни се. Безброй звезди кичатъ небесния сводъ. Месецътъ пъленъ, тихъ и засмѣнъ и той се показа на хоризонта и ни прати милъ приветъ. Рѣката тихо шумоли и тайнствено нѣщо бъбли.

Тиха, чудно приятна лунна нощь. Ние сме готови за пѫть. Авангвардъ отъ 10 четници тръгна напредъ. Ние се движимъ изъ разкошната долина на 200 - 300 крачки следъ тѣхъ. Далече отъ селото Пиринъ група младежи-пиринчани ни посрѣщатъ, приветствуватъ ни съ „добре дошли, мили братя“,

прегърщатъ ни и ни цѣлуватъ. Малко по-нататъкъ ни посрѣща и приветствува друга група, трета, четвърта . . .

Тържественъ, триумфаленъ е сега нашиятъ походъ. Изъ пѫтя върволица е посрещачи, облѣчени въ празднична премѣна. Приветствия, прегръщания, цѣлувки, радостни възклицания, радости до просълзяване. Най-много се радваха пиринчани на нашитѣ млади юначни офицери, на хубавото имъ облѣкло.

Накрай селото, на една площадка, ни посрещнаха чорбаджиитѣ и старцитѣ. Спрѣхме се при тѣхъ за малка почивка, да се видимъ и да размѣнимъ мисли съ тия, които скоро отъ мирна рая покорна, щѣха да станатъ бунтовници, рушители на вѣковно турско царство.

Тукъ, както и изъ пѫтя ни казаха, че селото ни готвѣло подобро посрѣщане, по-добъръ приемъ, приготвена била вечеря и квартири, но Яне Сандански, който билъ наблизу съ щаба си и четата си, далъ строго нареждане, да не ни спиратъ въ селото, а да ни заведатъ при него на „Пиринската ливада".

Както изъ пѫтя, така и тукъ всички питатъ: ще ли воюва България съ Турция, ще ли България да изпълни своя дългъ къмъ своитѣ поробени братя?

Дончо войвода — прочутиятъ Дѣдо Дончо, който цѣли 20 години бѣ върлувалъ изъ Пиринъ планина, който съ своитѣ подвизи бѣ станалъ герой легендаренъ и бѣ добилъ името „Пирински Царь", той и офицеритѣ-войводи: Юрданъ Стояновъ, Петъръ Дървинговъ, Димитъръ Зографовъ, Борисъ Стрезовъ и Асенъ Партениевъ бѣха сега главнитѣгерои и предметъ на особено внимание отъ всички.

Около полунощь, въ стройни редици, минахме посрѣдъ селото. Цѣлото село е будно и на крак: жени, баби, моми, деца, всички сѫ по прозорци и чардаци и сърдечно ни приветствуватъ. Мѫже и момци ни съпровождатъ и се надпреварватъ кой повече да ни услужи съ хлѣбъ, закуски, съ вино, грозде и тютюнъ. Накрай селото се простихме съ нашитѣ любезни и мили посрещачи и изпращачи и, водени отъ куриеръ, продължихме пѫтя за „Пиринската ливада".

Наближаваме „Пиринската ливада". Яне Сандански, Димитъръ Стефановъ и Александъръ Радославовъ — тогава студентъ въ Софийския университетъ и секретарь на Сандански, ведно съ около 30 души четници, всички въоржжени и прави, ни чакатъ.

Наближихме ги и спрѣхме на 20—30 крачки отъ тѣхъ. Пръвъ Юрданъ Стояновъ излѣзе напредъ отъ нашата редица, доближи до Сандански,

Кѫтъ отъ гр. Банско.

подаде му ржка и го поздрави. Веднага двамата довчерашни врагове се прегърнаха и цѣлунаха. Тѣхниятъ примѣръ последвахме всички при громко и радостно „Ура! ура!".

И ето тукъ — въ сърдцето на Пирина, въ тая нощна доба, при такава чудна обстановка, предъ важността на очакванитѣ събития, всѣки отъ насъ забрави вражда и ежби, забрави люти разпри между „върховисти" и „вѫтрешни" и отдаде миналото на забвение.

Г. Ив. Бѣлевъ

Спомени отъ Хуриета

[(Продължение отъ книга 7 (27)]

За да останемъ вѣрни на прокламирания „Хуриетъ" и изработената платформа съ младотурцитѣ по разбирането, тълкуването и изпълнението на реформитѣ отъ създаденото ново положение, следъ обичайнитѣ хуриетски тържества, които продължиха необичайно много, трѣбваше да преустановимъ революционната дейность и да почнемъ борба съ властьта и пропагандитѣ (сръбска и гръцка) на културно-просвѣтна почва. Така разбирайки бѫдещата наша дейность, на първо време още се конституирахме въ легални управителни тѣла, въ състава на които влѣзнаха бившитѣ революционни дейци. Маса работа се създаде. Разбирайки всѣки по своему „Хуриета", почнаха да се трупатъ дѣла, оплаквания и въпроси отъ всевъзможенъ характеръ. Народътъ, считайки нашата власть за по-силна и по-ефикасна отъ гражданската (правителствената администрация, сѫдилища, кметство) и черковно-училищната, пренесе всички свои висещи въпроси, спорове и дѣла отъ поменатитѣ учреждения при насъ. Училището бѣше пакъ центъръ на нашитѣ събрания и учителството стана пакъ главниятъ факторъ въ тоя преходенъ периодъ. Директорътъ и класнитѣ учители изнесоха всичката тяжесть на

своитѣ плещи. И нѣма да е преувеличение, ако кажа, че нито минутка свободно време не оставаше на тѣзи предани синове на отечеството. Ваканционното време е за училищата и учителитѣ; най-работниятъ сезонъ за населението (градско и селско) е лѣтото, но училището е препълнено отъ тѫжители (мѫже, жени, граждани и селяни). Не стига туй, но не те оставятъ на мира и въ кѫщи, дори и нощно време. Едни повдигатъ въпросъ за убититѣ имъ мѫже отъ четата на Кочо Струмишки (въ с. Мануйчица убити трима братя) и отъ Мирчето Найденовъ (въ с. Селце убити на велики петъкъ двама души); други се оплакватъ отъ попа; трети — съседи имали споръ за общата стена, що дѣли двороветѣ имъ; четвърти — за откраднати нѣща; петти — нѣколко сърбомански села и клонѣха къмъ отказъ и останалитѣ, ако не се намѣсваше властьта да изнасили волята на населението, чрезъ заплашвания отъ обикалящитѣ турски команди ведно съ сръбски отъ турчина спахия; шести — отъ турскитѣ сѫдилища и т. н. и т. н. — процеси отъ всевъзможенъ характеръ. И важното е, че не можешъ убеди и отклони тѫжещитѣ се, че не всички тѣхни дѣла сѫ отъ наша компетентность. За да задоволимъ до известна степень населението и за по-голѣма експедитивность, назначихме разни комисии, които да изслушватъ и изучатъ оплакванията и да даватъ бързъ ходъ на дѣлата. А ние трѣбваше да обмислимъ мѣрки за прибиране сърбомансктитѣ села подъ екзархийско ведомство. За тая цель свикахме граждансно събрание, кѫдето, следъ размѣна на мисли, реши се: да се поведе усилена агитация между сърбоманскитѣ села чрезъ еснафитѣ: бакалски, шивашки, обущарски и др.; чрезъ роднини и приятели, като тръгнатъ и посетятъ селата; чрезъ попове и учители, като предприематъ екскурзии и обиколки изъ селата по праздници, сборове, сватби и пр. А въ нѣкои по-важни села да се назначатъ и изпратятъ учители по-рано, преди настѫпване учебната година. Така приложенъ тоя планъ даде задоволителни резултати. Отказаха се своевременно

Четата на Ичко Димитровъ-Гюпчевъ въ гр. Гумендже, следъ освобождението на града отъ помощника му Митре Робковъ.

и гръцки чети, докато пъкъ на нашитѣ четници властьта почна да имъ прибира оржжието. За да избѣгнемъ конфликта и не дадемъ поводъ за оплакване противъ насъ, следъ като народътъ се нарадва на нашитѣ четници, като имъ устрои горещъ приемъ и мили гощавки, които продължиха не съ дни, а съ седмици, трѣбваше да се разформиратъ и си заминатъ по роднитѣ мѣста. На заминаване дадоха се парични помощи на четницитѣ по 5—10 лири отъ управителното тѣло, което сключи заемъ отъ 500 турски лири, по случай хуриетскитѣ праздненство. Дадоха се нареждания и до пунктовитѣ селски началници за запазване и складиране на нахождащето се оржжие и муниции въ района и по тоя начинъ напълно се ликвидира, като се преустанови революционнията характеръ на дейностьта ни.

*

Преустановена веднажъ революционната дейность на Организацията, трѣбваше да се създадатъ

институти легални, които да замѣстятъ революционното дѣло, като се подготвимъ за извоюване политически и културно-просвѣтни права. За тая цель изникнаха „Конституционнитѣ клубове“. Следъ като се прибраха въ Солунъ — столицата на Македония — видни наши дейци, правници, общественици и други, конституира се централно управително тѣло на Конституционнитѣ клубове, което предписа да се създадатъ подобни клубове и въ провинцията. На първо време стана само едно преливане на организационнитѣ дейци къмъ Конституционнитѣ клубове. Ето защо, и сега начело на клубоветѣ застанаха сѫщитѣ лица, които довчера ржководѣха революционното дѣло въ града. Директоритѣ на училищата, като председатели на околийскитѣ революционни комитети, учителитѣ и мѣстнитѣ интелигентни войводи и четници образуваха управителнитѣ тѣла и бюра. Клубоветѣ имаха чисто националенъ характеръ. Това бѣ тъй наречената „българска политическа партия“. Първата тѣхна работа бѣ да се наредятъ и приготвятъ пълни списъци на българското население, имаще право на гласъ по законодателнитѣ избори. Подобни списъци липсваха въ кметствата и учрежденията (нуфузъ дайреси), или пъкъ умишлено и тенденциозно бѣха фалшифицирани числата отъ официалната власть. Сѫщитѣ клубове, официално признати, бранѣха и пазѣха интереситѣ на нацията, като правѣха постѫпки, протести, или свикваха митинги противъ посѣгателствата или накърняването свободата и културно просвѣтнитѣ права на нацията. По-късно клубоветѣ свикваха събрания за опредѣляне агитатори изъ селата и пр. Редъ събрания ставаха за опредѣляне основнитѣ статути, които трѣбваше да легнатъ въ новата конституция. Изказа се мотивирано мнение отъ нашия клубъ (Прилепския), че трѣбва да се даде *областно управление* на Македония. По редица съображения искрено прегър нахме ние, българитѣ, идеята на конституционния режимъ и голѣми надежди възлагахме на него, мислейки, че съ него режимъ ще огрѣе жадуваната свобода и ще настѫпи правовъ редъ и законность въ страната. И тукъ, обаче, останахме излъгани и изиграни отъ младотурцитѣ. Съ своята тѣсногръдна и националистична политика, новитѣ турски фактори, мислейки, че сѫ изиграли своята роль благополучно, а именно: осуетяването новата реформена акция за Македония (Ревалската императорска среща), като се разформираха четнишкитѣ институти, сториха всичко, за да остане Хуриетъ“ една проста фикция. Изборитѣ за „мебуса“ (камарата) станаха чисто и просто по турски. Разпредѣлението на секции и другигѣ формалности гласѣха си както е удобно за тѣхъ. Кандидатни листи, мнозинство на населението, справедливость, всичко това бѣше „бошъ лафъ“. Опредѣлиха въ своитѣ кандидатни листи по 1 българинъ кандидатъ за всѣки виляетъ, колкото за лице — всичко 4 души съ Одринско, и туй то.

Не стана по-добре за насъ следъ новия режимъ, нито въ административно, нито въ правосѫдно отношение. Наопаки, освободена страната отъ европейскитѣ цивилни и жандармерийски агенти и офицери, които все бѣха единъ контролъ надъ властьта, започнаха всички стари произволи, гонения, тормозъ, гнетъ физически и икономически; а

Хуриетски тържества въ Прилепъ.

което бѣ най-лошото, настѫпи „мораленъ и духовенъ гнетъ“, като, подъ етикета „отоманизиране“, разбираха отнемане и оная черковно-училищна свобода, що имахме при Султанъ Хамида, сиречъ, да се учимъ на турски езикъ!

Имайки това за своя свещена цель, младотурцитѣ пуснаха въ ходъ всички простени и непростени срѣдства за нейното реализиране. Трѣбваше да поразчистятъ страната отъ ония елементи, които доскоро стоеха начело на революционното дѣло, опасявайки се да не грабнемъ наново оржжието и хванемъ гората. Ето защо, по нареждане отгоре зачестиха убийствата и опититѣ за убийства надъ наши хора. За Прилепъ, обаче, не ги задоволяваше 1—2 убийства, та замислиха по-широкъ планъ. Тѣ знаеха, че Прилепъ е единъ отъ първитѣ градове въ Македония, съ компактна българска маса (15000 българи и около 8000 мохамедани); знаеха, че и околията е чисто българска: отъ 136 села само 12 сѫ турско-албански; тѣ знаеха още, че Прилепъ брои най-голѣмъ контингентъ интелигенция; а най-важното е, че презъ Султанъ Хамидовия режимъ Прилепъ не пострада остана запазенъ отъ

Извадки отъ „РЕВОЛЮЦИОННИ БОРБИ ВЪ АЗОТЪ (ВЕЛЕШКО) И ПОРѢЧИЕТО“ отъ Стефанъ Аврамовъ, издание на Македонскня Научен институтъ — книга X., отъ „Материали за историята на македонското освободително движение.

Азотъ

[Продължение отъ кн. 7 (27)]

Сръбската пропаганда, вдъхновявана отъ руската и австрийска дипломации, следъ нѣколко годишна „училищна“ и „черковна“ пропаганда, следъ увещаване населението отъ Велешко и Порѣчието да отива па гурбетъ въ Сърбия, се убеди, че по

„Саатотъ“ въ гр. Велесъ.

тоя „културно-просвѣтенъ“ пѫть не ще пусне дълбокъ корень въ недрата на Бабуна-планина. Това не я отчая. Следъ Илинденското въстание, тя подири нова тактика и новъ методъ за засилването си. Следъ голѣми усилия и смѣла подготовка, тя намѣри пѫтя, който много лесно й отвори тежкитѣ капии на многострадална Македония и предъ идеолозитѣ й се очерта много широка перспектива.

Презъ 1904 година, въ края на лѣтото, пропагандата по единъ хитъръ начинъ сполучи да прокара една своя чета. Последнята бѣше сформирувана отъ македонци, бивши четници на ВМРО, еки-

пирана ужъ отъ нѣкакъвъ македонски благотворителенъ комитетъ въ Нишъ, съ „великата задача“ да отиде на помощь на брата-робъ. По недоразумение или кѫсогледство, на тая чета, подъ войводството на фамозния Григоръ Соколовъ—Лямевъ, се даде редовенъ каналъ съ необходимитѣ документи и се прекара презъ Вардара отъ Скопския войвода Боби Стойчевъ, безъ да се държи смѣтка за непоносимото зло и тежкитѣ страдания, които тая чета впоследствие нанесе на ВМРО и на мѣстното население. Ако Григоръ Соколовъ не бѣше снабденъ съ канални писма, той може би редъ години ще се скиташе по Сърбия, дирейки каналъ за преминаване въ Македония. Но за голѣмо нещастие на македонския робъ, щастието се усмихна на сръбската пропаганда и, макарь съ голѣмъ рискъ, нейниятъ нелегаленъ организаторъ можа подполно да се промъкне като организационенъ войвода и да започне ожесточена борба противъ изстрадалия македонски робъ и чрезъ огънь и мечъ да го прави „прави сърбинъ“.

Единъ день, преди Григоръ да мине Вардара, Стефанъ Димитровъ получава писмо, веднага взема четницитѣ си Дачо Йотовъ и Спиро Тошевъ и отива въ Башино село. Отъ ржководителя на селото узнава, че заедно съ Скопския войвода Боби Стойчевъ се движи четата на Григоръ Соколова, търсейки бродъ да премине Вардара. Обаче, още сѫщата нощь Григоръ Соколовъ, придруженъ отъ Боби Стойчева, минава Вардара и пристига въ с. Лисиче — Велешко. Боби и Григоръ взематъ храна отъ селото и презъ деня пѫтуватъ въ вѫтрешностьта. Стефанъ Димитровъ, като се научава за преминаването на Боби съ Григорь въ района му, веднага съ усиленъ маршрутъ пристига при четата си, за да може да осуети навлизането на Григора въ Азотъ, обаче, докато Димитровъ отиде въ Бистрица, Григоръ го изпреварва и влиза въ село Богомила. Следъ нѣколко дни Григоръ Соколовъ препраща Боби Стойчева съ четата му презъ Порѣчието въ Скопско. (Отпосле Боби Стойчевъ се извиняваше, че той съпровождалъ Григора презъ Велешко съ единствената цель, да може да срещне Велешкитѣ чети, та заедно да нападнатъ и обезоржжатъ Григора).

Навлизайки въ Азотъ, Григоръ Соколовъ за малко време последователно обикаля всички села, гдето имаше тукъ-тамъ сърбомани, съ изключение на Бистрица, Црешново, Круша и Папрадище.

Отъ с. Богомила Григоръ Соколовъ влиза въ кореспонденция съ Прилепското ржководно тѣло на ВМРО, съобщавайки, че той пристига като организационенъ войвода и моли да му се опредѣли районъ въ Прилепско. При все че той не се ползуваше съ довѣрие въ Организацията, Прилепското ржководно тѣло натоварва околийския войвода Петъръ Ацевъ да се срещне съ него и узнае поне отчасти памѣренията му. Първата среща става на мѣстностьта „Небрѣжката липа“, на върха „Мукосъ“, близо до с. Небрѣгово. Въ тая среща Ацевъ се придружава отъ другаритѣ си: Трайко Кральотъ, Гьоре Ленищанецъ и Кръсте Гермовъ-Шакиръ. Ацевъ прочита каналнитѣ писма на Григора и се увѣрява, че той е редовно упълномощенъ за войвода, като човѣкъ

каква годе афера. Имайки всичко това предвидъ, нашитѣ нови тирани решиха да си отмъстятъ сега наедро, като използуваха военното положение и създадоха Тургутъ пашовата обезоржжителна акция. Правъ бѣше италианскиятъ жандармерийски офицеръ Луций, който на заминаване ми каза: „*Хуриетътъ е само единъ фалшъ; вие сте горчиво измамени; по-късно ще се каете за сторената грѣшка...*“

Георги Трайчевъ.

на Организацията. Григоръ, отъ своя страна, тържествено заявява, че се е отърсилъ отъ всѣкакво партизанство и че иде въ родния си край да се бори за каузата на ВМРО. Редовнитѣ документи повлияватъ на Ацева да третира Григора на равна нога съ себе си, съгласно съ организационния уставъ. На тая среща Трайко Кральотъ и Гьоре Ленищанецъ настояватъ предъ Ацева за обезоржжаването на Григора, като Трайко му хваща пушката ужъ да я гледа, а Гьоре да го застреля, обаче, Ацевъ, несмѣейки да поеме отговорностьта и се изложи предъ Организацията, не позволява да се стори това, най-вече поради обстоятелството, че мнозина биха помислили, че Ацевъ върши това отъ лични амбиции и стари смѣтки.

Григоръ схваща брожението противъ него, премълчава и подканя Ацева да заминатъ по селата. Дветѣ чети нѣколко дни обикалятъ селата: Небрѣгово, Дрѣновци, Присадъ, Оревойцъ и други села, на които Ацевъ дава нареждане да се приема Григоръ като организационенъ войвода. Но мимо това свое нареждане, Ацевъ, нѣмайки абсолютно никакво довѣрие у Григора и подозирайки го за сръбски агентъ, започва да следи всѣка негова стжпка и проява.

За да може да схване намѣренията на Григора, Пере Тошевъ се срѣща съ него въ село Присадъ. На тая среща Григоръ напълно сполучва да убеди Пере, че той иде като човѣкъ на Организацията, обаче, негови неприятели, поради лични амбиции, искатъ да го компрометиратъ. Следъ срещата Пере Тошевъ остава съ убеждението, че Григоръ не е никакъвъ агентъ на пропагандата, а че билъ само съ голѣми амбиции да стане голѣмъ войвода, понеже ималъ по това време и помощьта и насърдченията на групата върховисти въ Прилепъ.

Две-три седмици следъ срещата въ „Небрѣжката липа", Григоръ Соколовъ отива въ с. Никодимъ, гдето почва явно да защищава хората на пропагандата и да се проявява като сърбоманинъ. Отъ тоя моментъ вече Ацевъ почва да следи всѣко негово действие, обаче, Григоръ отбѣгва каквато и да било среща съ Ацева.

Презъ месецъ октомврий 1904 година, следейки движението на сърбоманина Мицко, четитѣ на Георги Сугарева, Петъръ Ацева и Крушовския войвода Гюрчинъ Наумовъ пристигатъ въ село Слатино. Презъ деня пристигна и Даме Груевъ съ около 20 души дебрани, милиционери. Нощьта минава спокойно. Рано сутриньта, обаче, турската потера заема всички изходни пунктове на селото. Георги Сугаревъ на разсъмване излиза да се разходи и забелязва, че селото е обсадено. Въ сжщото време се почва сражение между дветѣ четнишки застави и потерата.* Сугаревъ, виждайки се въ невъзможность да отиде въ квартирата си, отива при една отъ заставитѣ съ четника си Йосковъ. Ацевъ, Груевъ и Гюрчинъ съ четницитѣ си, виждайки само една часть отъ аскера, тръгватъ да отстжпятъ, обаче, забелязватъ, че насреща имъ на височината има неприятель, поради което се пръскатъ въ вериги и почватъ да отстжпватъ къмъ заставата. Въ това време Гюрчинъ, изморенъ, седналъ да почива и забелязалъ на една поляна хора. Привдигналъ се и почналъ да се огледва, обаче, отъ единъ куршумъ пада мъртавъ. Неговото застрелване отъ турцитѣ виждатъ Сугаревъ и четницитѣ му. Сжщевременно и Петъръ Ацевъ следи движението на Гюрчина и го познава по бѣлитѣ бечви, поради което почва да му подвиква да вземе друго направление, обаче, вижда какъ Гюрчинъ пада мъртавъ.

Всички четници се прибиратъ около войводитѣ Сугаревъ и Ацевъ. Следъ провѣрката се указва, че липсватъ Даме Груевъ, Гюрчинъ и Божинъ отъ село Селце-Жупа. Знаяйки, че Гюрчинъ е убитъ, Ацевъ и Сугаревъ почватъ да търсятъ Даме Груева!

Въ време на сражението при село Слатино, Даме Груевъ билъ тежко раненъ. Той, придруженъ отъ Божина, се отдѣля въ гората на почивка. Следъ оттеглянето на потерата Божинъ отвежда Груева обратно въ Слатино. Слатински сърбомани, обаче, обаждатъ на Мицко, когото намиратъ въ Порѣчкото село Горно-Круше, че Даме Груевъ е

На 26. юлий 1903 година, въ една Пловдивска кжща, въ която били скрити организационни експлозиви, станала — по невнимание — експлозия, която отне нѣколко скжпи жертви. Една отъ тия жертви е и Миланъ попъ Михаиловъ, родомъ отъ гр. Кавадарци.

раненъ и че се намира въ селото имъ. Щомъ чува това, Мицко веднага тръгва на пжть. Като пристигналъ въ село Слатино, той сардисва кжщата, въ която е лежалъ Даме и заповѣдалъ на хазяйна да каже на Даме да излѣзе. Хазяйнътъ му обяснилъ, че Даме е тежко раненъ и че не може да стане отъ леглото. Мицко, обаче, настоявалъ на своето. Даме, слушайки думитѣ на Мицко, силно нервиранъ, става отъ леглото, излиза навънъ и извиква: „Еле овде, бре . . . , не те е срамъ да ме вдигашъ отъ леглото, това ли очаквахъ отъ тебе". Едва тогава Мицко, следъ като вижда, въ какво положение е Даме, извиква четницитѣ си и влиза въ стаята. На другия день Мицко отвежда Даме заедно съ Божина въ Порѣчието.

Георги Сугаревъ и Петъръ Ацевъ се връщатъ въ с. Слатино и узнаватъ, че Мицко е отвелъ Даме и Божинъ въ Порѣчието. За да могатъ да намѣ-

рятъ Даме, тѣ тръгватъ низъ Порѣчието, преминаватъ презъ селата Крапа, Локвица, Виръ и Црешново, обаче, никаква следа отъ Мицко и Даме. Върщайки се обратно въ Крапа, тѣ срѣщатъ Божина, който имъ съобщава следното: „Щомъ тръгнахме съ Мицко, на другия день той заповѣда на четницитѣ да ми вематъ пушката, на другия день пъкъ револвера, защото имъ трѣбвали. Нѣмайки вѣра въ Мицко, Даме ми каза да избѣгамъ и да се срещна съ васъ. Благодарение на леката охрана, азъ избѣгахъ". Сугаревъ и Ацевъ употрѣбяватъ всички усилия, обикалятъ по редъ селата въ Порѣчието, обаче, не намиратъ никаква диря.

д-ръ Георги Николовъ и му предава Даме Груева, който по организационенъ каналъ го препраща въ България.

Щомъ се научава за пленяването на Даме Груева, веднага Пере Тошевъ тръгва на пѫть за Порѣчието. Въ село Степанци той се срѣща съ Петъръ Ацева и му съобщава решението. Ацевъ го убеждава да не ходи въ Порѣчието и самъ да влиза въ устата на вълка, обаче, при все това, Пере Тошевъ, имайки още вѣра у Григоръ Соколова, съобщава на Ацева, че ще замине. Пере напуща Ацева и заминава да търси Григора. Той намира четата на Григора въ село Богомила и заедно

Четитѣ: Мъгленска съ войвода Дяконъ Евстатий, Солунска съ войвода Георги Мончевъ, Кукушка съ войвода Гоце Междурѣчки, Воденска съ войвода Григоръ Джунджуфиловъ, Радовишка съ войвода Стаменъ Орѣховски и Костурска съ войвода Христо Цвѣтковъ на пѫть за Македония въ предвечерието на обявяването на Балканската война. Раздѣлата имъ е станала въ Струмишкото село Трѣбичиио. Оттамъ всѣка чета е заминала за своя районъ.

Отвеждането на Даме Груева отъ Мицко въ Порѣчието веднага се съобщава на окрѫжния комитетъ въ Битоля. Последниятъ изпраща свои хора при сръбския консулъ и му съобщаватъ, че, ако косъмъ падне отъ главата на Даме, Организацията жестоко ще си отмъсти. Консулътъ обещава, че веднага ще направи необходимитѣ постѫпки предъ Мицко за освобождаването на Даме. Поради ултимативнитѣ постѫпки на окрѫжнитѣ тѣла въ Битоля и Скопйе предъ сръбскитѣ консули и предъ страха отъ отмъщение срещу тѣхъ, тѣ даватъ нареждания за освобождаването на Даме. Мицко отвежда Даме Груева въ Скопйе, предава го на главния инспекторъ на сръбскитѣ училища въ Македония, Йованъ Кирковичъ, т. е. на главния организаторъ на сръбската нелегална пропаганда, който, отъ своя страна, извиква организационния деецъ заминаватъ за Порѣчието. Нѣколко дни подъ редъ скитатъ отъ село на село, безъ, обаче, Григоръ да даде възможность на Пере Тошева да се срещне и говори съ населението, като го заблуждавалъ, че самъ той ще върши работата по издирването. Една вечерь Пере Тошевъ се приструвалъ на заспалъ и слушалъ четницитѣ, че говорили нѣщо по неговъ адресъ. Вслушалъ се добре и схваналъ, че тѣ си подѣляли неговитѣ дрехи, обущата и часовника му. Пере схваналъ, че ще бѫде убитъ. Намирайки се въ задънена улица, той извиква Григора и Иванъ Дългача и имъ открива мръсната игра съ него, заявявайки имъ: „Йоване, ти знаешъ кой съмъ азъ и ако съ мене се случи нещастие, по мое нареждане Организацията взема мѣрки да задържи всички твои близки роднини и ги държи дотогава, докато се върна азъ. (Следва).